

ΓΟΥΣΤΑΒΟΥ ΓΚΕΪΓΕΡΣΤΑΜ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΙΚΡΟΥ ΑΔΕΡΦΟΥ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ : ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ

16.—

— Δέν μπορῶ πιά σήμερα, εἶπε γιὰ δικαιολογία.

Μᾶς κοίταξε ὅμως ὅλους κ' ἐννόησε ποιά χαρὰ μᾶς ἔδωσε. Τὸ πρόσωπό της ἔλαμψε, πέρασε κοντά μου καὶ πῆγε στὰ παιδιὰ καὶ τὰ πῆρε κ' ἐσφίξε στοὺς ὤμους της τὰ κεφάλια τους.

— Εὐχαριστήστε τὸ μικρὸ ἀδερφό, εἶπε. Αὐτὸς μὲ βόηθησε.

Τὸ εἶπε αὐτὸ ὄχι νοσηρὰ ὅπως πρωτύτερα, ὄχι μὲ κείνον τὸ σχεδὸν ἐχτρικὸν τόνο, ποὺ μεταχειρίζονταν ὅταν πίστευε πὼς ἐμεῖς ποὺ ζούσαμε τὴν ἐμποδίζαμε νάνήκη σὲ κείνον ποὺ εἶταν νεκρός. Τὸ εἶπε ἀπαλὰ κ' ἤρεμα καὶ σχεδὸν εὐτυχισμένα, μὲ μίαν ἐκφραση σὰ νὰ ποχαιρετοῦσε κάτι περασμένο, ποὺ δὲ θὰ ξαναγύριζε ποτέ.

7

Πίσω ἀπὸ τὴν κρεββατοκάμαρα εἶταν ἓνα μικρὸ χῶρισμα, ποὺ στὴν ἀρχὴ λογαριάζαμε νὰ τὸ κάνουμε δωμάτιο τουαλέτας, μὰ ἔπειτα δὲν ξέρω γιὰ ποιοὺς λόγους δὲν τὸ κάναμε. Εἶταν πολὺ ἀκανόνιστο, τὰ παράθυρα ψηλὰ καὶ τὸ φῶς λιγότερο παρότι στὶς ἄλλες κάμαρες.

Ἐκεῖ κατοικοῦσε ὁ μικρὸς Σδέν. Ἐκεῖ εἶταν ἡ κάμαρά του κ' ἡ κάμαρα αὐτὴ ἔμενε κλειστή.

Κανεῖς δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ βοηθᾷ τὴ γυναῖκα μου στὸ συγύρισμα αὐτῆς τῆς κάμαρας, κανεῖς δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ πειράξῃ τίποτε κεῖ μέσα. Ὅλα ἔπρεπε νὰ τὰ κάνῃ μόνῃ. Κρέμασε λευκὲς κουρτίνες στὸ μικρὸ παράθυρο καὶ στὸ ἄδριο τοῦ παραθύρου πίσω ἀπὸ τίς κουρτίνες ἔβαλε ἓνα τραπέζι. Ἐρραψε ἓνα τραπεζομάντηλο ἀπὸ τὸ ἴδιο ὕφασμα ποὺ ἔχαμε καὶ τίς κουρτίνες, καὶ ἀπάνω στὸ τραπέζι εἶτανε τὰ παιγνίδια τοῦ Σδέν. Τὸ ἄλλο ποὺ ἔσπερνε ἓνα κάρο, μερικοὶ μολυβένιοι στρατιῶτες καὶ μιὰ σκηνή. Ἐκεῖ ἀπάνω εἶτανε τὸ ἄσπρο φλιτζάνι τοῦ Σδέν μὲ τὸ χρυσοῦ γύρο, ὁ κομπάρας του, ἓνα μικρὸ σπαθί καὶ μιὰ περικεφαλαία. Αὐτὰ εἶταν ὅλα ὅσα ἄφησε πίσω του. Κάτω ἀπὸ τὸ τραπέζι στέκανε δυὸ ξύλινα ἄλογα, τὸ ἓνα μὲ τὴ χήτη μαδημένη, καὶ μπρὸς στὸ τραπέζι εἶτανε μιὰ μικρὴ, χαμηλὴ ξύλινη καρεκλίτσα, ποὺ τὴν εἶχαμε χρυσιμένη τοῦ Σδέν καὶ κείνος τὴν ἔπερνε μέσα στὶς κάμαρες ὅταν εἶτανε πολὺ χαρούμενος κ' ἤθελε νὰ βάλῃ τὴ μαμὰ νὰ τοῦ πῇ παραμύθια.

Ἀνάμεσα ὅμως στὰ παιγνίδια εἶτανε στημένες μικρὲς καὶ μεγάλες φωτογραφίες σὲ κορνίζες καὶ στὸν τοίχο, ὅσο εἶτανε δυνατό πιδὸ κοντὰ στὸ φῶς, κρεμόνταν ἄλλες. Εἶταν ἐκεῖ εἰκόνες τοῦ μπαμπᾶ καὶ τῆς μα-

μᾶς, τῶν ἀδερφῶν καὶ ἑλῆς τῆς οἰκογένειας. Εἶταν ἐκεῖ ἡ φωτογραφία τοῦ Σδέν μὲ τὴ μακριὰ ζακέτα του καὶ ἄλλη μὲ τὴ μικρὴ του γούνα, καθὼς ἔστεκε ἀπάνω σ' ἓνα κάθισμα καὶ μισοέκλεινε τὰ μάτια θαμπωμένα ἀπὸ τὸν ἥλιο ποὺ ἔλαμπε στὸ χιόνι. Μὰ ὅλες οἱ εἰκόνες εἶταν ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς νιότης καὶ τῆς εὐτυχίας, ὅταν ἀκόμα δὲν εἶχε συμβεῖ τίποτε ποὺ νὰ μπορούσε νὰ ξεσκίση τοὺς δεσμούς, ποὺ μᾶς ἐνώναν ἀκόμα ὅλους. Καὶ μοναχό, ὁλομόναχο κρεμότανε σὲ μιὰ προεξοχὴ τοῦ τοίχου τὸ ἀντίγραφο τῆς εἰκόνας τοῦ Σπάγγεμπεργ, ποὺ παράστανε τὸ θάνατο κ' ἔκανε τόσο σοχαστικὸ τὸ μικρὸ Σδέν, τῆς εἰκόνας, ποὺ τὴν ἱστορίαν της τοῦ διηγῆθηκε ἡ μαμὰ πολὺ πρωτύτερα ἀπὸ τὴν ἡμέρα, ποὺ ἔμαθε γι' αὐτὴ ὁ ἴδιος περσότερα παρόσα μπορούσαν νὰ τοῦ διηγῆθοῦν οἱ μεγάλοι.

Ἐπειτα βρισκόταν ἐκεῖ κατιτίς ἄλλο ἀκόμα. Ἐνα μικρὸ κομὸ βαμένο μὲ σκοῦρὸ βερνίκι εἶτανε μιὰ φορὰ τοῦ Σδέν κ' εἶχε τὴ μικρὴ ἱστορίαν του, γιατί πρωτύτερα εἶτανε τοῦ μπαμπᾶ κ' εἶχε ἀνοιχτοκίτρινο χρῶμα. Ἀπὸ τότε ὅμως, ποὺ τὸ πῆρε ὁ Σδέν, βάφθηκε μὲ τὸ νέο χρῶμα του. Τώρα στὰ τρία συρτάρια τοῦ κομοῦ βρισκόνταν ὅλα τὰ πράματα ποὺ θυμίζανε τὸ μικρὸν καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ εἶναι σκορπισμένα. Ἐκεῖ εἶτανε φυλαγμένο τὸ τελευταῖο πουκαμισάκι του καὶ τὸ τελευταῖο ζευγάρι κάλτσες, ποὺ φόρεσε. Ἐκεῖ εἶτανε τὰ μικρά του τετράδια μὲ τὰ τραγούδια, ἡ τελευταία λευκὴ καλοκαιρινὴ φορεσιά του μὲ τὴν ὁμορφὴ γαλάζια κορδέλα καὶ ὁ φιόγγος μὲ τὸ ἴδιο χρῶμα στὸ λευκὸ κασκέτο. Ἐκεῖ εἶτανε φυλαγμένα τὰ μικρὰ χρωματιστὰ παπούτσια καὶ τὰ βιβλία τοῦ μικροῦ Σδέν. Ἐκεῖ εἶταν ἀκόμα καὶ τὸ βιβλίον τοῦ μπαμπᾶ γιὰ τὰ μεγάλα ἀδέρφια, τὸ ἀντίτυπο ποὺ εἶχε δώσει τῆς μαμᾶς κ' ἔπειτα τὸ πῆρε γιὰ δικό του ὁ Σδέν ὅταν τὸν παρακάλεσε νὰ γράψῃ ἓνα βιβλίον μόνο γιὰ τὸ Νέννε.

Αὐτὴ εἶταν ἡ κάμαρα τοῦ Σδέν καὶ ὅω εἶτανε τὸ ἄδυτο τῆς Ἑλσας. Κάθε βράδι ἔμπαινε κεῖ καὶ κάθε πρωτὸ καθότανε κεῖ, πρὶν μιλήσῃ μὲ κανέναν ἄλλον. Ποτὲ δὲν εἶταν τόσο εὐτυχισμένη παρὰ ὅταν πῆγαινε καὶ ὁ μπαμπᾶς ἐκεῖ κ' ἔμενε μαζί της.

Ἐκεῖ κατοικοῦσε καὶ ὁ Σδέν καὶ τί ὁμιλίες γινόντανε κεῖ δὲν τὸ ξέρει κανένας. Κι ὅταν ἀκόμα διηγόταν ἡ Ἑλσα κάτι ἀπὸ αὐτές, ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγε δὲν εἶταν τίποτε μπροστὰ στὰ λόγια, ποὺ ἄλλαξε κεῖ μέσα μὲ τὸν κόσμον τοῦ ἀγνώστου.

— Δέν τὸ πιστεύεις αὐτό, μοῦ εἶπε μιὰ μέρα. Ἐγὼ ὅμως τὸ αἰσθάνομαι.

Μὲ κοίταξε μὲ μεγάλα, ξαφνισμένα μάτια :

— Δέν μπορείς νά πιστεύης, ὅπως πιστεύω ἐγώ. Γιατί ἔχεις κιόλας κάποιο δισταγμὸ ἂν εἶναι δυνατό, εἶπε. Ἐγὼ ὁμως τὸ ξέρω καὶ δὲν ἔχω κανένα δισταγμὸ.

Μιά ἀνάμνηση ξύπνησε μέσα μου, ἡ ἀνάμνηση τῆς ὥρας, ποὺ μοῦ παραπονέθηκε πὼς τὴν ἔκαμα νὰ χάσῃ τὴν πίστη, ποὺ εἶχε στὴν πραγματικότητα τὴν ἔξω ἀπὸ τὸ αἰσθητό. Ἐνοιῶσα πὼς τώρα χρειάζοταν τὴν πίστη της, πὼς τὴ χρειάστηκε πάντα, πὼς ἡ πίστη αὐτὴ εἶταν τόσο βαθιὰ δεμένη μὲ τὸ βαθύτερο εἶναι της καὶ πὼς ἴσως θὰ εἶχε ὑποφέρει λιγότερο, ἂν δὲν τῆς κλονιζόταν ποτὲ ἡ πίστη αὐτὴ. Τὸ ἴδιο ἤξερα καὶ γὼ πὼς δὲν ἔχασα ποτὲ ὁλότελα τὴν πίστη πρὸς κάποια συνέχεια μετὰ τὸ θάνατο. Προσπάθησα βέβαια νὰ κάμω μὲ τὴ λογικὴ τὴ σκέψῃ αὐτὴ ἀδύνατη μπροστὰ στὰ μάτια μου, μὰ ἴσως τὸ ἔκαμα μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς ἴσια ἴσια αὐτὴ ἢ προσπάθεια θὰ μ' ἔφερνε στὸ τέλος στὴν πεποίθησιν γιὰ τὸ ἀντίθετο. Ἡ πεποίθησιν αὐτὴ δὲν ἦρθε ποτέ, μὲ τὸ πέρασμα ὅμως τῶν χρόνων ἐκείνο ποὺ πίστευα γιὰ τὴ μελλόμενη ζωὴ ἔπαθε κάποια ἀλλαγὴ. Ἡ ἰδέα τῆς ἀθανασίας εἶταν κ' ἔμεινε γιὰ μὲ ἐννοεῖται μονάχα μιὰ πιθανότητα, ὅμως λίγο λίγο πῆρε τὴ μορφή ἑνὸς κατὰ ἀχνοῦ κι ἀπαλοῦ, ποὺ τὸ πλησίαζα δίχως νὰ γνωρίζω καλὰ καλὰ πῶς. Βῆμα μὲ βῆμα ἐνοιῶσα νὰ μεγαλώνῃ μέσα μου ἡ πιθανότητα μιᾶς τέτοιας πεποίθησιν κι ὅσα δοκίμασα τὰ τελευταῖα χρόνια θρέψανε στὸ αἰσθημά μου τὴν πιθανότητα αὐτὴ, ποὺ τὸ λογικὸ μου δὲν μπορούσε οὔτε νὰ τὴν παραδεχτῇ οὔτε νὰ τὴν ἀποκρούσῃ.

Ταυτόχρονα μοῦ φαινότανε σὰ νὰ ἔμεινα μόνος σὲ ἔλα αὐτὰ καὶ σὰν ἡ γυναῖκα μου νὰ μὴν ἤθελε ἢ νὰ μὴν μπορούσε νὰ δῇ τί γινότανε μέσα μου σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα. Ὅταν ὅμως μοῦ εἶπε αὐτὰ τὰ λόγια: «ἔχεις κιόλας κάποιο δισταγμὸ ἂν εἶναι δυνατό», τότε εἶδα καθαρά πὼς μὲ παρανοοῦσε, γιατί δὲν εἶχα πεῖ ὁ ἴδιος τίποτε. Πῶς μπορούσα νὰ σωπαίνω γιὰ ἔλα αὐτὰ; Πῶς μπορούσα νὰ ξεχάσω πὼς ὅσα εἶχα νὰ πῶ ἀληθινὰ γι' αὐτὸ τὸ πρᾶμα θὰ τῆς δίνανε δίχως ἄλλο τὴ μεγαλύτερη εὐτυχία; Θέλησα νὰ διωρθώσω μεμιάς τὸ σφάλμα μου καὶ γι' αὐτὸ τῆς θύμωσα τὴν ἡμέρα ποὺ εἶπε πὼς ἤθελε νὰ πιστεύῃ, νὰ στοχάζεται καὶ νὰ ζῇ ὅπως ἐγώ.

— Θέλω νὰ τὸ μάθῃς μιὰ φορὰ, εἶπα. Πέρασαν ἀπὸ τότε χρόνια. Ποτὲ ὅμως δὲν ἀπαίτησα ἀπὸ σὲ κατὰ παρόμοιο. Ποτὲ δὲ θέλησα νὰλλάξῃς κατὰ μέσα σου γιὰ χάρι μου. Τὴν ἰδέα αὐτὴ σοὺ τὴν ἔδωσε ἡ ἀγάπη σου κι ὄχι ἐγώ.

Κοίταξε μπροστὰ τῆς σὰ νὰ ψηλαφοῦσαν οἱ στοχασμοὶ τῆς νὰ βροῦνε κατὰ στὸ μακρινὸ περασμένο.

— Νομίζω πὼς ἐπὶ ἤθελες νὰ γίνω σὰν ἐσένα, εἶπε.

Ποτὲ, ἀπάντησα, ποτὲ δὲν πεθύμησα τέτοιο πρᾶμα. Ἦθελα νὰ μπορούσα νὰ μιλῶ μαζὶ σου γιὰ ἔλα ὅσα στοχαζόμουν κ' αἰστανόμουν. Μὰ πιθυμοῦσα νὰ ἔκανες καὶ σὺ τὸ ἴδιο ἀπέναντί μου. Ἐνοιῶσα πάντα λύπη γιατί δὲν τὸ ἔκανες.

Εἶδα πὼς σ' ἔλα αὐτὰ εἶτανε κατὰ πὺρ τὴ βασάνιζε περισσότερο παρὸτι μπορούσε νὰ τὸ ποῦνε λόγια. Μὰ δὲ μάντεψα τί εἶτανε.

— Νόμιζα πάντα πὼς ἤθελες νὰ εἶμαι ὅμοια μὲ σένα, εἶπε. Ἔτσι νόμιζα καὶ τὸ εἶπα καὶ σ' ἄλλους. Ὅταν πίστευα πὼς δὲν μπορούσα νὰ μιλῶ μαζὶ σου, μιλοῦσα μὲ ξένους.

Τὸ τελευταῖο τὸ πρόσθεσε μ' ἕναν τόνο, σὰ νὰ πρόφερε κατὰ πὺρ τὴν ἀηδίαζε καὶ σὰ νὰ ντρεπότανε γι' αὐτό.

— Πῶς μπορούσα νὰ σὲ παρεξηγῶ τόσο; εἶπε.

Κ' ἐνῶ ἀγκάλιασε τὸν ὅμο μου, μὲ κοίταξε στὰ μάτια καὶ ρώτησε:

— Δὲ θυμῶνεις ποὺ μὲ βλέπεις νὰ πηγαίνω μέσα στὸ Σδέν;

— Νὰ θυμῶσω;

Ἄ θὰ τὴν εἶχα κοιτάξει βέβαια μὲ ξαφνισμένη ἔκφραση, ποὺ δὲν μπορούσε νὰ παρανοηθῇ. Γιατί δὲ ρώτησε τίποτε πιά. Χωρὶς νὰ προσφέρῃ λέξη γύρισε καὶ πῆγε στὴ μικρὴ κάμαρα τοῦ Σδέν. Ἐμεινε πολλὴ ὥρα ἐκεῖ κι ὅταν ξαναγύρισε, εἶδα πὼς εἶχε κλάψει, ὄχι ὅμως ἀπὸ θλίψη.

Ἐκεῖ ὅμως ποὺ καθόμουν μόνος καὶ τὴν περίμενα, συλλογίστηκα πὼς δὲν εἶχε ἀνοίξει ποτὲ μπροστὰ μου τὴν πόρτα τῆς μικρῆς κάμαρας καὶ νὰ μπῇ μέσα νὰ κάμῃ τὴν προσευχή της. Κ' ἤξερα κιόλας πὼς ποτὲ ἄλλῃ φορὰ ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ πέθανε ὁ Σδέν δὲν εἶχα ἔρθει τόσο κοντὰ τῆς, ὅπως τώρα.

8

Γιατί νὰ μὴν ξακολουθήσουν ἔλα ὅπως ἀρχίσανε; Γιατί ἦρθε κείνο ποὺ δὲν τὸ φοβόμουν καὶ μεγάλωσε κ' ἔγινε γιὰ μένα καὶ γιὰ τοὺς δικούς μου μιὰ δύναμη περισσότερο ἐπικίνδυνη παρὰ καθεὶς ἄλλο, ποὺ εἶχα φοβηθεῖ προηγουμένως; Μπορούσε νὰ ρωτήσῃ κανεὶς ἀκόμα γιατί δὲν ἔρχονται ἔλα ὅπως τὰ θέλει ὁ ἀνθρώπος ἢ γιατί δὲν εἶναι στὸ χέρι του νὰ γυρίσῃ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ζωῆς ὅπως τὴ θέλει;

Μὲ ἔλῃ τὴ μεταξὺ μας τρυφερότητα καὶ συνεννόησιν ὑπῆρχε αὐτὴ τὴν ἐποχὴ ἀνάμεσα ἐμὲ καὶ τῆς γυναίκας μου κατὰ πὺρ μᾶς χώριζε. Δὲν ἐρχόταν ἀπὸ θεωρητικὴ διαφορὰ στὶς γνώμες. Δὲν εἶταν ἀκόμα τέτοιας φύσεως, ποὺ νὰ μᾶς ἐμποδίζῃ νὰ εἴμαστε πάντα μαζὶ καὶ νὰ χαίρεται ὁ ἕνας τὸν ἄλλον. Εἶταν ἀπλούστατα μιὰ διαφορὰ στὸν τρόπο ποὺ ἔπαιρνε ὁ καθένας μᾶς ὅ,τι ἔγινε κι ὅ,τι γινότανε μεταξὺ μας. Γιὰ τὴν Ἐλσα ἔλα αὐτὰ εἶταν ἕνας ἀποχαριτισμὸς, καθὼς πλησίαζε πάντα περισσότερο νὰ περάσῃ ἐκεῖνα τὰ σύνορα, ἀπὸθε δὲν ξαναγυρᾷ κανένας. Ἐμένα μοῦ φαινότανε σὰ μάταια ἐλπίδα πὼς θὰ ξανάρχιζε πάλι ἡ ζωὴ μας καὶ πὼς ἡ γυναῖκα μου θὰ ξαναγύριζε σὲ μέ, σὲ ὅλους μας, στὴ ζωὴ τὴν ἴδια.

Ἀπ' ἔλα ὅσα γίνανε καὶ ποὺ πολλὰ ἀπ' αὐτὰ μοῦ φαινότανε τότε σκοτεινὰ κι ἀξήγητα, ἐνοιῶσα πὼς

αὐτὰ εἶταν ἡ ἐξήγησις τῆς μοίρας τῆς καὶ τῆς δικῆς μου καὶ θὰ εἶχα ἀπελπιστεῖ, ἂν τὰ ἐδλεπα τότε ὅλα τόσο καθαρά, ὅσο τὰ βλέπω τώρα. Ἐγὼ δηλαδὴ πιθυμοῦσα ἀπὸ μέρος μου νὰ παραιτήσῃ ἡ γυναῖκα μου τοὺς στοχασμοὺς τοῦ θανάτου καὶ νὰ ξαναπάρῃ χάριν μου τὸ δρόμο τῆς ζωῆς, ὅπου φαινότανε σὰ νὰ σταμάτησε παράλυτη ὅταν χάθηκε ὁ Σδέν. Ἐκείνη πάλι ἤθελε νὰ μπορούσα νὰ δῶ καλὰ πῶς εἶχε κάμει ἀγύριστα πιά ἕνα βῆμα πρὸς τὸν ἄλλον κόσμον ἀπὸ τὴν ἡμέραν ποὺ ἔφυγε ὁ ἀγγελὸς τῆς, ὅπως τὸν ἔλεγε. Πιθυμοῦσε νὰ τὸ ἐννοήσω βαθιὰ πῶς τὸ μόνο χρέος μου εἶτανε νὰ στέχω στὸ πλευρὸ τῆς σὰ φίλος καὶ νὰ τῆς κρατῶ τὸ χέρι μοιράζοντας πάντα μαζί τῆς τὸ συναίσθημα τοῦ σκοταδιοῦ, ποὺ θάρχότανε καὶ ποὺ τὸ ποθοῦσε κ' ἡ ἴδια. Ἀγαποῦσε τόσο βαθιὰ ὁ ἕνας τὸν ἄλλο μας, ὥστε δὲν ἤθελε κανένας μας νὰ παραιτήσῃ τὸνειρο ποὺ εἶχε νὰ δῇ τὸ στοχασμὸ τοῦ ἄλλου σύμφωνο μὲ τὸ δικό του. Γι' αὐτὸ δὲν μπορούσε κανένας μας νὰ φύσῃ τὸν ἄλλον νὰ κολουθῇ τὸ δρόμο του καὶ νὰ δεχτῇ καρτερικὰ τὸν κληρὸ τῆς ζωῆς, ποὺ λέγεται ἀπομόνωση. Γι' αὐτὸ δὲν μπορούσε νὰ μὴν αἰσθάνεται καθένας μας μιὰ πίκρα ὅταν ἔδλεπε πῶς ψεύτιζε ἡ ἐλπίδα του. Γι' αὐτὸ αἰστανόταν ἐκείνη τὸν κόπο ποὺ ἔβαζα νὰ τὴ φέρω ἐκεῖ ποὺ δὲν ἤθελε, γι' αὐτὸ αἰστανόμουν αὐτὴ τὴν ἀντίστασίν τῆς καὶ γι' αὐτὸ ἡ ζωὴ μας ὅλη εἶτανε κυριολεκτικὰ ἕνας ἀγῶνας γιὰ τὴν ἀγάπην κ' ἕνας ἀγῶνας γιὰ τὴ ζωὴ καὶ γιὰ τὸ θάνατο.

Εἶχα ζήσει τόσον καιρὸ κάτω ἀπὸ τὸν ἱσκιὸ τοῦ θανάτου, ὥστε δὲν τὸ νόμιζα πιά δυνατό πῶς θὰ μοῦ εἶτανε δοσμένη ἄλλη τύχη. Συνήθισα μὲ τὴν κατάστασίν μου, ὅπως ὁ χρόνιος ἀρρωστος· μὲ τοὺς πόνους του. Ὁ ἱσκιὸς δὲν ἐρχότανε μόνο ἀπὸ τὸ μικρόν, ποὺ χάθηκε, μὰ καὶ ἀπὸ κείνη, ποὺ ἤθελε νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ. Δὲν ἐρχότανε μόνο ἀπὸ κείνο, ποὺ ἀφήσαμε πίσω, μὰ μᾶς πρόσμενε καὶ σὲ κείνο, ποὺ εἶτανε μπρὸς μας. Οἱ δύο ἱσκιοὶ σμίγανε στὸ σημεῖο τοῦ δρόμου τῆς ζωῆς, ὅπου εἴμαστε τώρα φτασμένοι. Οἱ δύο ἱσκιοὶ ζῶντανε ὀλάκερην τὴ ζωὴ μου καὶ τὸ σφάλμα μου εἶτανε πῶς δὲν μπορούσα νὰ πάρω τὸν ἥλιο ἀπὸ τὸν οὐρανόν, γιὰ νὰ διώξω τὸν ἕναν ἀπὸ τοὺς ἱσκιούς.

Αὐτὸ εἶταν τὸ σφάλμα μου κ' ἡ αὐταπάτη μου. Γιατί δὲν ἔδλεπα μὲ ἀνοιχτὰ μάτια. Δὲν ἄκουγα μὲ αὐτιά ποὺ ἀκούγανε. Ἐδλεπα μόνο τὸν πόθο μου, ἄκουγα μόνο τὴ φωνὴ τοῦ οὐνείρου μου, ποὺ νοσταλγοῦσε τὴ ζωὴ. Καὶ ὥστόσο ἤξερα πῶς μόνο στὸ μῦθο μπορεῖ ἡ θέλησις ἑνὸς ἀνθρώπου νὰ ξαναφέρῃ τοὺς νεκροὺς στὴ ζωὴ. Ναί, ἀκόμα καὶ ὁ μῦθος θεωρεῖ σὰν ἁμάρτημα κατὰ τῶν θεῶν τὸ πῶς ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος θέλησε νὰ κάμῃ κάτι ὑπεράνθρωπο καὶ τὸν βάζει νὰ κοιτάξῃ πίσω στὸ βασίλειον τῶν ἱσκιῶν, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ ξαναβυθιστῇ στὴ νύχταν τοῦ Ἄδῃ ἐκείνη ποὺ γιὰ χάριν τῆς δοκίμασε νὰ κάμῃ τὸ ἀδύνατο.

Ἡ ἀνοιξη ἔφτασε ἀργὰ αὐτὸν τὸ χρόνον, ἡ ἀνοιξη, ποὺ τὴν πρόσμενε σὰ λυτρωτὴ, φαινότανε σὰ μὴν ἤθελε νάρθῃ διόλου. Τραχεῖα καὶ κρύα ἔμενε ἡ γῆ· γυμνὰ γέρνανε τὰ κλαδιὰ τῶν δέντρων μπρὸς στὰ παράθυρά μας ἀπὸ τὸν παγερὸ ἄνεμο. Ὁ Ἀπρίλης ἔδγαινε κ' οἱ σωροὶ τὸ χιόνι στενόντανε σὰν πύργοι ἀκόμα καὶ ἂν κάπου ἔλαμπε ὁ ἥλιος, ὁ βορρῆς πάγωνε τὸν ἀέρα μὲ τὰ ρεύματα ποὺ ἔφερνε ἀπὸ τὸ βοθνικὸ κόλπο.

Τὴν ἐποχὴ αὕτῃ ἦρθε ἕνα κρυολόγημα καὶ ξαναέρριξε τὴ γυναῖκα μου στὸ κρεβάτι. Ἐμμενε ἀρκετὲς βδομάδες στὸ κρεβάτι καὶ τίς βδομάδες αὐτὲς τίς περάσαμε μὲ φόβους. Πάλι κυριεφε ἡ σιγὴ τὸ σπίτι. Πάλι τὰ παιδιὰ καὶ γὼ καθόμαστε ἀμίλητοι στὸ τραπέζι, ὅπου ἔμενε ἄδεια ἡ θέσις τῆς. Πάλι σιωπάσανε οἱ φωνὲς σ' ὅλο τὸ σπίτι καὶ πάλι ἦρθε ἡ ἀρρώστεια καὶ μᾶς ἔκοψε τίς ἐλπίδες.

Ἀνέλπιστα ὅμως ἔγινε καλῆτερα ἡ γυναῖκα μου. Τὸ καλῆτέρεμά τῆς προχωροῦσε ἀργὰ κ' ἡ δύναμὴ τῆς εἶτανε λίγη. Δὲν περιγράφεται πόσο παράξενο μᾶς εἶταν αὐτὸ τὸ νέο ξύπνημα στὴ ζωὴ, ποὺ κανεὶς δὲν τὸ περίμενε. Ὅσο εἶτανε πραγματικότης καὶ ὅταν τώρα καθόμουν κατὰ κάτω στὸ ἰσόγειο καὶ ὅλο τὸ σπίτι εἶτανε βυθισμένο στὴν ἡσυχίαν, μπορούσα νὰ ξαναπλάθω πάλι ὄνειρα γιὰ τὸ καλοκαίρι.

Καὶ τὸ πιὸ παράξενο ἀπ' ὅλα! Δὲν ἐπλάθα μόνος ἐγὼ τέτοια ὄνειρα. Τὸ πέρασμα τῆς τελευταίας ἀρρώστειας τῆς γυναίκας μου, σὰ νὰ μὴν εἶτανε μόνο ἕνα ξαναγύρισμα τῆς σωματικῆς υγείας τῆς, τὸν καιρὸ αὐτὸ δοκιμάσαμε κάτι, ποὺ ἔδειξε πῶς θὰ διόρθωνε ὅλα τὰ περασμένα. Ἡ γυναῖκα μου ἄρχισε νὰ παίρνῃ μέρος σ' ὅλα τὰ ὄνειρά μου, ἄρχισε νὰ ποθῇ νὰ ζήσῃ μαζί μου. Μοῦ φερνότανε, ὅπως δὲ μοῦ φέρθηκε ποτὲ ἀπὸ τὴν ἡμέραν, ποὺ βάλαμε τὸ Σδέν νὰ ναυπαυτῇ. Εἶταν ἀκόμα ἀδύνατη καὶ δὲν μπορούσε νὰ μιλᾷ πολὺ. Μποροῦσε ὅμως νὰ κοῦνῃ ὅτι τῆς ἔλεγα. Ἦξερε πῶς ἦρθε ἡ ἀνοιξη καὶ χαιρότανε γιὰ τὰ νοιξιάτικα ἄνθη, ποὺ εἶτανε στὸ τραπέζι τῆς.

— Τί εὐτυχισμένοι ποὺ σταθήκαμε, Γιώργε, εἶπε. Τί εὐτυχισμένοι ποὺ σταθήκαμε.

Πρόφερε τὰ λόγια αὐτὰ μὲ τὸν τόνο τοῦ πιὸ μεγάλου πόνου. Κ' ἔκλεισε τὰ μάτια καὶ ἀπὸ τὰ βλέφαρά τῆς τρέξαν δάκρυα.

— Ὅα ξαναγίνουμε ἄλλη μιὰ φορὰ εὐτυχισμένοι, εἶπα καὶ πῆρα τὰ λόγια τῆς σὰ μιὰν ὑπόσχεσιν.

— Ναί, ναί, ἀποκρίθηκε γοργά. Τὸ καλοκαίρι.

Μὲ ἄκουγε καὶ ποὺ τῆς μιλοῦσα γιὰ τίς χαρὲς τῆς νιότης μας καὶ γιὰ τὰ νησιά, ποὺ μᾶς εἶτανε τὸ πιὸ ἀγαπημένο μέρος γιὰ τὸ καλοκαίρι.

— Ὅα πηγαίνουμε τριγύρω στὰ νησιά μὲ τὴν βάρκα καὶ θὰ κάνουμε θαλασσινούς περίπατους μὲ τὸ βραδινὸ ἀεράκι, εἶπε.

|| Καὶ σὰ νὰ τὴν ταραξανε δυσάρεστες ἀνάμνησες, φώναξε :

— Πρέπει νὰ τὰ ξεχάσης καὶ νὰ μὴν τὰ ξανασυλλογιστῇς ὅσα σοῦ εἶπα τὰ τελευταῖα χρόνια. Εἴμουν τόσο παρὰ ξενὴ καὶ δὲν ἐνοιῶθα ἢ ἴδια τὸν ἑαυτό μου. Συχνά, πολὺ συχνὰ μοῦ φαινότανε σὰ νὰ μιλοῦσε κάποιος ἄλλος μὲ τὸ στόμα μου, χωρὶς νὰ μπορῶ νὰ τὸ ἐμποδίσω. Ἐπρεπε ὅλο νὰ μοῦ δίνης ἐσὺ καὶ γὼ νὰ παίρνω μόνο. Μὰ τώρα θάλλῃ τὸ πρᾶμα. Φτάνει μόνο νὰ γίνω καλὰ.

Τὴν ἡσύχασα καὶ τὴν παρηκάλεσα νὰ μὴ μιλᾷ πολὺ. Εἴμουν παραπολὺ εὐτυχισμένος καὶ δὲν μπορούσα νὰ πῶ περισσότερα.

— Ναί, ναί, εἶπε. Σώπαινα σὲ σένα καὶ μιλοῦσα σ' ἄλλους. Καὶ ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ οἱ ἄλλοι; Ἀνθρωποὶ μωροί, ποὺ δὲ νοιώθουνε τίποτε.

Ἐκλείσε τὰ μάτια κι ἀποκοιμήθηκε. Ἐμείνα ἄφωνος κοντὰ τῆς καὶ τὴν κοίταξα. Εἶχε ξαναπάρει σχεδὸν τὴν ἴδια ἔκφραση ποὺ εἶχε ὅταν εἶταν κόρη καὶ γιὰ πρώτη φορὰ τὴν εἶδα νὰ κοιμάται ἀκόμα, ὅταν ἐξυπνήσα. Ἀπὸ τὰ μάτια μου πέσανε βαρεῖες στάλες χαρᾶς κ' ἐνῶ ἔξω στὴν τραχειὰ γις στρωνότανε τὸ ἀπριλιάτικο χιόνι, αἰστανόθηκα πὼς ἄρχισε νὰ μοῦ ξεπαγώνη ἢ καρδιά.

10

Ἡ γυναίκα μου σηκώθηκε ἀπὸ τὸ κρεβάτι, εἶτανε μαζί μας πάντα καὶ δὲν εἶχε ἄλλο στοχασμὸ παρὰ πὼς νὰ μᾶς κάνη εὐτυχισμένους καὶ νὰ νοιώθῃ πὼς χαίρουμε ποὺ ξαναῆρθε στὴ ζωή.

Ὡ, πὼς τίς συλλογίζουμαι τώρα τίς λίγες αὐτὲς βδομάδες, ποὺ δὲν τὴν ἔδλεπε κανένας ἄλλος ἀπὸ μᾶς. Καὶ πὼς μπόρεσαν νὰ σθῆσουνε μέσα στὸ νοῦ μου ὅλα ὅσα περάσανε. Μπροστὰ στὴν ἄφωνη εὐτυχία τους δὲ λογαριάζεται ἐλπίς ἢ ἀνησυχία κ' ἢ θλίψη, ποὺ δοκιμάσαμε πρωτύτερα. Ὅλα ὅσα εἶπαμε τὰ ἔχω σημειωμένα καὶ φυλαγμένα στὴ μνήμη μου. Ὅ,τι δὲν εἰπώθηκε κ' εἶτανε μεγαλύτερο ἀπὸ ὅ,τι δίνει πάντα ἢ ζωὴ, αὐτὸ κοιμάται στὴν ψυχὴ μου καὶ μοῦ δίνει τὸν κυρίαρχο τόνο τῆς ζωῆς, ποὺ δίχως του δὲ θὰ μπορούσα γὰ τὴν ὑποφέρω. Αὐτὲς οἱ μέρες, ποὺ ἤρθαν τώρα, σθῆσανε κάθε ἀνησυχία, κάθε δισταγμὸ καὶ δυσπιστία μέσα μου. Γιατὶ εἶχα δυσπιστήσῃ σ' αὐτὴ, εἶχα δυσπιστήσῃ στὴν ἀγάπῃ τῆς, ἀφοῦ δὲν ἄφινε νὰ τὴ φέρω ἀπὸ τὸ θάνατο στὴ ζωὴ, γιὰ νὰ ζήσῃ μαζί μου.

Τώρα ἔπαψε πιά ἡ ἀντίστασή τῆς. Τὸ αἰστανόμουνα κάθε στιγμὴ ποὺ καθόμουνα κοντὰ τῆς, σὲ κάθε λόγῳ ποὺ μοῦ μιλοῦσε. Εἶτανε σὰν ἡ ἀρρώστεια νὰ τὰ σάρωσε ὅλα μέσα τῆς καὶ σὰ νὰ ξαναγύρισε ἢ Ἐλσα καθαρισμένη κ' ἐξαχνισμένη. Ὅλη ἡ προσωπικότητά τῆς γύρισε πίσω καὶ μπορούσα νὰ κάθουμαι ὥρες καὶ νὰ χαίρουμαι τὴν ὄψιν τῆς, ποὺ ἔγινε ἀπαράλλαχτη ὅπως εἶταν πρὶν.

— Τὸ θυμᾶσαι ἀκόμα ποὺ σοῦ εἶπα πὼς πρέπει νὰ χωριστοῦμε; εἶπε μιὰ μέρα.

Ἐπρεπε νὰ συλλογιστῶ γιὰ νὰ θυμηθῶ πὼς τὸ εἶπε

κάποτε. Κι ὅταν τέλος τὸ θυμῆθηκα, τῆς εἶπα πὼς εἶχα λησμονήσει τὰ λόγια τῆς, ὅπως λησμονεῖ κανεὶς τὰ λόγια ἐνὸς ποῦ ἔχει πυρετό.

— Ὅ,τι εἶπα τὸ πιστεύω, ξακολούθησε μὲ ζωηρότητα. Νόμιζα πὼς ἤθελες νὰ μὲ βιάσης σὲ κάτι. Κ' εἶπαιτα σὲ λυπόμουνα τόσο πολὺ. Ὑπόφερες τόσο πολὺ, περισσότερο ἀπὸ μένα. Πρέπει νὰ ξέρης ὅμως πὼς εἴμουνα τόσο ἀρρωστη, πολὺ ἀρρωστη, ὥστε δὲν μπορούσα νὰ συλλογιστῶ ἄλλο τίποτε ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου. Ὡ, εἶναι σὰ νὰ ξαναξυπνήσα πάλι!

Ἐπιάσε τὸ κεφάλι τῆς μ' ἓνα κίνημα ποὺ ἔδειχνε κάπως ἀνησυχία, κάπως εὐτυχία. Καὶ πρόσθεσε:

— Ἀν ὅμως πεθάνω μιὰ μέρα, πῆγαινε στὸν κορμὸ τοῦ Σθέν. Ἀπάνω ἀπάνω ἐκεῖ θὰ ὀρῇ ἓνα γράμμα. Μὰ δὲν πρέπει νὰ τὸ διαδάσῃς πρωτύτερα. Γιατὶ ξέρω πὼς σὲ λίγο θὰ πεθάνω κι ὅταν πεθάνω, θὰ πεθάνω τὸ ἴδιο σὰν τὸ Σθέν.

Πόσες φορὲς τὴν ἀκουσα νὰ μιλᾷ τέτοια λόγια καὶ πόσες φορὲς δὲ μὲ κάμανε τὰ λόγια αὐτὰ νὰ ντραντρίχίσω ὡς τὸ κόκκαλο! Τώρα περάσανε σιμά μου χωρὶς νὰ μοῦ ἀφήσουνε σημάδι, σὰ νὰ μὴν εἶχανε εἰπωθεῖ. Τὰ πῆρα σὰν τὰ τελευταῖα κύματα ἔπειτα ἀπὸ τὴν τρικυμία, σὰν τὴν τελευταία ἀλαφρὴ φουσκοθαλασσιὰ ἔπειτα ἀπὸ τὴν ταραχὴ τοῦ πελάγου. Χαμογέλασα μὲ τὴ βεβαιότητα τοῦ νικητῆ, ποὺ τὴν ξανακέρδισε πάλι, καὶ τὴν κοίταξα στὰ μάτια κ' εἶπα:

— Τώρα ὅμως θέλεις νὰ ζήσης;

— Ναί, εἶπε. Θέλω νὰ ζήσω γιὰ σένα καὶ γιὰ τὰ παιδιά. Καὶ γιὰ νὰ μὴ λησμονήσω ποτὲ τὸ Σθέν.

Τὴν ἡμέρα αὐτὴ περπάτησε στὸν κήπο στηριγμένη ἀπάνω μου. Τὰ πόδια τῆς εἶταν ἀκόμα ἀδύνατα κ' αἰστανόμουνα τὸ βάρος τῆς νὰ πέφτῃ ὅλο ἀπάνω μου, εἵμαστε ὅμως χαρούμενοι σὰν παιδιά κ' ἢ Ἐλσα γελοῦσε μὲ τὸν ἑαυτό τῆς, ποὺ δὲν μπορούσε νὰ περπατήσῃ καλὰ, γελοῦσε μ' ἓνα κάπως ἀρρωστο, μὰ βαθιὰ εὐτυχισμένο γέλιο, ἔτσι ποὺ μοῦ ἔκανε χαρὰ, ποὺ μπορούσα καὶ τὴ στηρίζω.

— Πόσο ξαναεἶμαι τώρα εὐτυχισμένη, Γιώργο, εἶπε ὅταν γυρίζαμε πάλι σπῆτι. Καὶ πρέπει νὰ γίνης καὶ σύ.

Ἐπειτα τὴν ἀνέδρασα στὴ σκάλα. Πρὶν ὅμως μπῆ στὴν κάμαρά τῆς θέλησε νὰ δῇ τὴν κάμαρα τῶν παιδιῶν. Στάθηκε κάμποση ὥρα μαζί μου καὶ κοίταζε καὶ μέσα ὅλα, σὰ νὰ εἶχανε ξανανωθεῖ στὸ διάστημα ποὺ εἶταν ἀρρωστη.

— Κι αὐτὰ θὰ ὑποφέρανε, εἶπε. Δὲν εἶμουν ἄξια γιὰ τίποτε. Μὰ τώρα θὰ πάῃ καλῆτερα.

Ἡ νοσοκόμα τὴν ἔβαλε στὸ κρεβάτι κι ὅταν τὰ παιδιά, ποὺ παίζανε ὅξω, γυρίσανε στὸ σπῆτι, τὰ φώναξε μὲ τὴν ψιλή, ἀδύνατη φωνὴ τῆς — τὴν τόσο διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν πρωτητερινὴ τῆς βαθειὰ καὶ δυνατὴ φωνὴ — νὰρθοῦνε μέσα νὰ τῆς διηγηθοῦνε τί κάμανε ὅξω καὶ πὼς διασκέδασαν. Καὶ κεῖνα ἀρχίσανε νὰ λένε τόσα πολλά, ποὺ μερικὲς στιγμὲς δοκίμασα νὰ τοὺς πῶ νὰ πάψουνε. Μὰ μ' ἐμπόδισε. (Ἀκολουθεῖ)